JELES NAPOK NÉPSZOKÁSAI VÉSÉN

VÍZKERESZTTŐL SZENT IVÁN NAPIG

Konzulens tanár:

Dr.Király Lajos
főiskolai tanár

Készítette:

Simon Imréné

1994

Tartalom

I. Bevezetés 1. Mottó
2. A témaválasztás indoklása
3. Rövid ismertető a faluról

II. A hagyományőrző tevékenység néprajzi alapfogalmai:
1. Mit nevezünk néphagyománynak?
2. Mi a népszokás?

III. A jeles napok népszokásai Vésén
1. Vízkereszttől húshagyóig
2. A farsang
3. Hamvazószerdától húsvétig:
- virágvasárnap
- Sándor, József, Benedek
- nagyhét: nagypéntek
nagyszombat
tojásfestés
4. Húsvét
5. Húsvéthétfő: játékok
locsolóversek
6. Fehérvasárnap: komatálküldés
7. Búzaszentelés
8. György napja
9. Májusfaállítás
10. Pünkösd
11. Szent Iván napja

IV. Beépíthető-e az óvoda és iskola életébe a hagyományőrző tevékenység?

V. Összegzés

VI. Hivatkozások

VII. Felhasznált irodalom

VIII. Melléklet

I. Bevezetés

1. Mottó: Kós Károly:
/A régi Kalotaszeg, 1911/

"Mert azt tanultam mindenütt,
azt láttam minden nagy nemzetnél,
hogy az apák dolgát
folytatják az utódok ...
Ugyanezt látjuk északon és délen
minden olyan nemzetnél,
akikhez mi tanulni járunk,
hogy hazajőve
lebecsülhessünk mindent,
ami a mienk
mert hogy itthon nincsen készen
akkora kultúra, akkora művészet,
mint amilyet hozhatunk
könnyen, készen - külföldről.
Mert nekünk ezt előbb csinálnunk
kellene. Mert össze kellene szednünk
nagy fáradsággal az ország minden
részéről a széjjelszórt köveket,
hogy azokkal
a magunk képére építhessünk.
És ehhez hit is kellene,
és nagy fanatizmus is,
és rettenetesen sok munka ... ." /1/

2. A témaválasztás indoklása

Minden közösség kíváncsi a múltjára, hogy kik és mikor alapították, hogyan illeszkedett a történelembe, milyen hatások érték évszázadok alatt, hogy teltek ünnepei, hétköznapjai.
Engem is a kíváncsiság vezetett. 1993 júniusában diplomáztam a Kaposvári Tanítóképző Főiskola óvodapedagógus szakán. Szakdolgozatomat Vése község történetéről írtam. Nagyon nehéz, de érdekes munka volt. Elsősorban a levéltári kutatásokra építettem. Rengeteg könyv, adóösszeírás került a kezembe, füzetek teltek meg adatokkal. A történetet igyekeztem bekapcsolni a megyei és az országos eseményekbe. Történetet írtam a kezdetektől 1869-ig. Természetesen folytathattam volna tovább, de az ezután történt események bonyolultsága miatt nem vállalkoztam erre.
Most folytatni szeretném. Nem csak a szülőfalum története érdekel, hanem népszokásai is. Vannak itt kincsek, amiket meg kellene őrizni, tovább kellene adni, mert egy falunak csak így lehet jövője, ha hűen őrzi múltját is.

> "A múlt tisztelete az a vallás, mely az új nemzedék köteléke. Ne veszítsünk el semmit a múltból, mert csakis a múlttal alkothatjuk a jövendőt." /2/

A községről az első hiteles adat 1284-ből való.
A királyné, pontosabban a királynéi tárnokok birtoka volt, ekkor adományozta Erzsébet királyné /IV. László anyja/ Tamás váci püspöknek és testvéreinek, akiktől a Véssey-ek származtatják magukat.
A hagyomány szerint a középkorban a mai Vése helyén feküdt Csokma, Vése pedig az 1948-ig használt temető helyén terült el. Szájhagyomány szerint templom is állt ott. A falu vízellátását egy óriási kút biztosította. A török a falut felperzselte, templomával együtt teljesen elpusztult. Az öregek úgy mesélik,

hogy a tűzvészben a toronyból lehullott harangokat az előbb említett kútba dobálták a törökök. A kút ma már teljesen eltűnt; a néphit szerint, ha fel tudnák deríteni, a harangokat is meg lehetne találni. A falu pusztulása után a lakosság a mai Petőfi utca mögött folydogáló patak környékére húzódott. Ez lett később az új falu magja. A Véssey család is elhagyta a falut és a Vas megyei Szent Iványán /ma Uraiújfalu része/ telepedett le és csak a török kiűzése után költözött vissza.
Az első vései lakosok 172o táján jöhettek. Talán a pusztuláskor elmenekültek utódai, talán mások. Megkezdődhetett az újjáépítés. A falu benépesítése érdekében Véssey István tett sokat. 1732-ben "Contractus levelet" - valójában egy felhívást tett közzé Szent Iványán, az ott élő parasztokhoz, amelyben kedvezményeket ajánl azoknak, akik Vésére jönnek letelepedni, itt erdőt irtanak, szőlőt telepítenek, szántanak, vetnek. A lakosság száma a felhívást követően kezdett gyorsabb ütemben nőni. /1720-ban 9 jobbágycsalád, 1828-ban 57 jobbágycsalád/. A közel száz év alatt több mint hatszorosára nőtt a jobbágycsaládok száma.
A termelés is növekedett. Kezdetben igen kis területen és igen kezdetleges módszerekkel gazdálkodtak. Az idők múlásával egyre több földet tettek alkalmassá a gabonanövények termesztésére. Az állatállomány is növekedést mutat, különösen 1729 után, amikor a magyar árunak állandó piaca lett Európában.

Vése híres szülötte Bertók László költő. Magyar-történelem szakos tanár, egyetemet végzett könyvtáros. 1935. dec. 6-án született.

Nála szebben senki nem vallott még erről a faluról:
"Belső-somogyi szülőfalum a maga zárt világával, kemény, de természetes életével, erdőivel, boszorkányaival a gyerek és ifjúkorban a teljesség élményét adta, mert a fűszáltól a csillagos égig minden a helyén volt benne." /4/

II. A hagyományőrző tevékenység néprajzi alapfogalmai

Ahhoz, hogy néphagyományainkat felelevenítsük, azokat megismerjük, jó ha néprajzi alapfogalmakkal is tisztában vagyunk, a hozzá kapcsolódó elnevezéseket ismerjük.

1. Mit nevezünk néphagyománynak?
2. Mi a népszokás?

Régebben a közösség tagjainak a helyét, egymáshoz való viszonyát, a család, a rokonság, faluközösség szokásrendje határozta meg. A szokások egy része iratlan szabályként a falu minden lakójára, más részük csak egy korosztályra, foglalkozásra, illetve nemre vonatkozott. A népszokások többsége a naptári évhez, évszakhoz, az emberi élet sorsfordulóihoz és az egyházi ünnepekhez fűződnek. Közülük jeles napoknak nevezzük azokat az évente visszatérő ünnepeket, amelyeket az egyes közösségek megünnepelnek. Egyes névnapok is ilyen jeles napokká váltak azzal, hogy hozzájuk valamilyen időjósló megfigyelést, munkafolyamat elvégzésének időszerűségét, esedékességét kapcsolták. Az emberi élet sorsfordulóihoz ősi és egyházi szokások is kötődtek. Ilyenek pl: - születés - házasság - halál,

- keresztelő - lakodalom - temetés.

A jeles napoknak négy fajtáját különböztetjük meg, aszerint, hogy melyik napforduló köré csoportosulnak.

1. Az őszi napfordulóhoz tartozó jeles napok és a hozzájuk tartozó szokások:

Szent
- Mihály napja /szept. 29./ - az őszi betakarítási munkák kezdete.
- Vendel napja /okt. 20/ - pásztorok, juhászok jóllakodó pardék ünnepe, szünet kezdete.
- Demötöri napja /okt. 26/ őszi pásztorünnep
- Márton napja /nov. 11./ - az új bor kóstolója - gazdasági év zárónapja
- András napja /nov. 30./ advent előtti utolsó víg nap.
- Mindenszentek napja (nov 1.)
- Halottak napja (nov. 2)
- Katalin napja (nov. 25)

2. A téli ünnepkörbe tartozó jeles napok:

- Advent vasárnap az András naphoz legközelebbi vasárnap. Ettől a naptól kezdődik a karácsonyi készülődés.
- Borbála napja dec. 4
- Miklós nap /dec. 6./ a gyermekek örömnapja
- Ambrus napja (dec. 7.) vehéren, mészárlósok napja
- Luca napja /dec. 13./
- Karácsony /dec. 24., 25., 26./ Ádám-Éva Karácsony István, jónás nap. 27.
Apostolok napja dec. 28.
Szilveszter dec. 31.
- Újév napja /jan. 1./ jókívánságok napja.
- Vízkereszt /jan. 6./ a karácsonyi ünnepek zárónapja.
- Farsang - amely vízkereszt után kezdődik és Húsvét előtt 6 héttel ér véget. Télcsúfoló, tavaszváró szokások ideje.

Vince napja (jan. 22.) } időjósló napok
Fok napja (jan. 25.
Gyertyaszentelő napja (febr. 2.)
Balázs napja (febr. 3) Beteg ek patrónusa

Dorottya, Juliánna, Zsuzsanna, Mátyás napja (febr. 6, 16, 19, 24) időjósló napok.
György napja (márc 12.) Iskolába hívogató napsütések ünnepe

3. A tavaszi napforduló jeles napjai:

- Sándor /márc 12) mézeshonó
- József /márc. 19./ a tavaszi talajmunkák kezdete.
- Benedek, /márc 21) tavasz kezdete
- Gyümölcsoltó napja (márc 25) vándorlás kezdete, madarak fészkelő, párzási ideje, ivarérés napja
- Húsvét - a 40 napig tartó böjt vége, a kereszténység ünnepe, Krisztus feltámadása.
- György napja /ápr. 24./ a legeltetés kezdete.
- Május 1. őri tavaszünnep
- Izidor napja (máj 4) tűzoltók patrónusa
- ~~Boldog Jolán napja (máj 6.)~~
- Pongrác, Szervác, Bonifác (máj 12-13-14) időjósló napok - fagyosszentek

Tizes napj. (N.7)

4. A nyári napfordulóhoz tartozó jeles napok:

- ~~Pünkösd~~
- Szentiványéj /jún. 24./ tűzugrás, a megtisztulás napja.
- Péter-Pál /jún. 29./ az aratás kezdetét jelzi.

Ha megvizsgáljuk a naptári év szokásait, beszélhetünk egy hosszabb időszakhoz /ciklushoz/ vagy egyes napokhoz fűződő népszokásokról. A ciklusokra jellemző, hogy a szokás a cikluson belül különböző napokhoz kötődve jelentkezhet, vagy az egész ciklus idején tarthat. Az egyes napokhoz fűződő szokásokat azon a napon vagy azt megelőző estén gyakorolják.

A jeles napok más-más tényező következtében váltak jelentőssé. Hátterükben az évszakok változása vagy a napfordulók, illetve a mezőgazdasági munka áll, legtöbbször azonban vallásos színezetük is van.

Az imént felsorolt jeles napok közül a karácsonyi ünnepkör zárónapjától /jan. 6./ indultam el, és Szent Iván napjának szokásainak kutatásával zártam dolgozatomat. Előzetes beszélgetés után Kovács Imréné,Németh Rozália, Szabó Viktorné és Pintér Nándorné emlékezett fiatalkorára és mondta magnóra visszaemlékezéseit.

Fontos tényként kell megemlíteni, hogy a falu lakossága katolikusokra és evangélikusokra oszlik. Ez azért lényeges, mert vannak szokások, amelyeket a katolikus vallású emberek tartanak meg, és olyanok is, amelyeket csak az evangélikus hívek. A különbséget jelezni fogom a következő részben.

3 . Rövid ismertető a faluról:

A település neve, ahogy azt Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára című művében /2/ Bp. 1978. 691. p/ olvashatjuk, szláv személynévből keletkezett magyar névadással. Eszerint a falu árpádkori birtokosát Vehsének hívták. A XVIII. század közepétől használatos a mai alak. A falu nevét az első oklevelekben VEYTEH /1284/,VEYSE /1331/, WESE /1477/, később VISE VISSE, VISZE, VÉSSE formában írták.

A település birtokosai, a Véssey-ek, akik bizonyíthatóan a XV. századtól birtokolják a községet. Ez volt a család névadó községe.Az 1993. évi adatok szerint Vése területe 4334 ha., lakóinak száma 954, lakóházainak száma 350.

III. A jeles napok népszokásai Vésén

1. Vízkereszttől húshagyóig

Ez a farsang időszaka, a szórakozás legfőbb ideje.

Január 6-án véget ér a karácsonyi ünnepkör, amelyet az a szokás is jelez, hogy ilyenkor szedik le a karácsonyfát. Fontos bibliai események kapcsolódnak hozzá: az egyház ezen a napon emlékezik meg Jézusnak vízben való megkereszteléséről és a három királynak - Gáspár, Menyhárt, Boldizsár - Jézust imádásáról.

Az ünnephez két szertartás kötődik: a víz és házszentelés. A pap már előző nap délutánján megszentelte a vizet, amelyet kádakba,dézsákba öntöttek. A megáldott vízbe sót is tett ízesítésnek. Ebből a megszentelt vízből a hívek tetszésük szerint vihettek magukkal. Ma már csak kis üvegekben, régebben azonban nagyobb edényekben vitték haza a katolikusok. Úgy tartják, hogy minden valamire való katolikus család tart otthon ma is, elsősorban a szekrény tetején a szentelt vízből, leglább egy kis üveggel, azzal a céllal, hogy a betegség, a gonosz távol maradjon a háztól. A szentelt vizet egész éven át őrzik, ha elfogy a templomból pótolják.

A hazavitt szentelt vízzel először az udvart, annak építményeit /istálló, disznóól, tyúkól/, majd a lakószoba négy sarkát hintik meg. Vízkereszt napján a véseiek - az evangélikus hívek is-szénát, kukoricát, és tojást tettek az asztal alá,

majd szentelt vízzel megöntözték. Utána a szénát a lovakkal megetették, hogy egészségesek legyenek, a kukoricát a tyúkokelé szórták, hogy sokat tojjanak. Az öregek úgy mesélik, hogy régen, amikor a háznál ravatalozták fel a halottat, mellé tették a szenteltvizet, búza vagy rozmaringszálat állítottak bele, és a hozzátartozók az imádság elvégzése után meghintették vele a Messzire induló halottat. Ugyanígy megszentelték régen a szülő nő ágyát is, de öntöttek az újszülött első fürdővizébe is. Ma már ezek a szokások csak az öregek emlékezetében élnek.

Vízkereszt vagy Háromkirályok ünnepe - az országszerte ismert "Háromkirály játék"-ok nem ismeretesek a faluban.

Január 22. Vince napja - időjósló nap. Olvadásos ideje jó bortermést ígért. A szőlősgazdák kimentek a hegyre, a pincébe, nagyot ittak és dícsérték Szent Vincét.

"Ha megcsordul Vince, tele lesz a pince."

Vagy "Ha fénylik Vince, akkor tele a pince."

Február 2. Gyertyaszentelő Boldogasszony: elsősorban egyházi ünnep, a nép azonban időjósló napnak tartotta. Ezt a napot csak a katolikusok ünnepelték, az evangélikusoknál dologtiltó nap volt. A misén a pap megszentelte a gyertyákat - ezt a hívek hazavitték, mert azt tartották, hogy a szentelt gyertya távol tartja a betegségeket a háztól. A hagyomány szerint február 2-án a medve kibújik a barlangjából. Ha jó időt talál, visszamegy aludni, mert hosszú lesz a tél.

Február 3. Balázs-napja. A katolikusoknál Szent Balázs a gyerekek védőszentje volt. A gyerekek a reggeli misén a pap elé álltak, aki két gyertyák X alakban tartott, azokat meggyújtotta, majd a gyerekek álla alá keresztbe tartotta, hogy torokfájás ne érje őket. A gyertyát utána hazavitték és a szentképek mögé erősítették, hogy az emberi és az állati betegségeket távol tartsák a háztól. Az ismert Balázs-járás, amelynek során az iskolások házról-házra jártak kéregetni /szalonnát és tojást/ a tanítónak, nem volt szokás a faluban.

Jeles nap sok van egy esztendőben, szinte betelik velük a naptár, főleg a tavaszi félévben. Gyakoriak az időjósló napok. Ilyen Zsuzsanna és Mátyás. Zsuzsanna febr. 19. napjáról azt mondják, hogy elviszi a havat, és megszólaltatja a pacsirtákat, de ha ezen a napon mégsem történik meg, akkor Jégtörő Mátyás ront, ha talál, ha nem talál csinál. Vagyis ha ezen a napon hideg van, /febr. 24./ akkor Mátyás elviszi a telet, de ha jó idő van, akkor még nagy hidegek következnek. Ide kapcsolódik egy másik jeles-napi jóslás, amelyet szintén hosszú tapasztalás eredményeként mondanak:

Mátyás, Gergely két rossz ember
- vagyis e két nap között gyakran nagy hideg szokott lenni.

Gergely nap - március 12. az iskolás gyermekek adománygyűjtő és köszöntő játéka volt. A véseiek nem ismerik ezt a szokást, ezt a napot is időjóslónak tartották.

Ha fúj a szél Gergely napján, akkor Gergely rázza
a szakállát és még várható hó.

2. A farsang:

A farsang hossza hazánkban éppúgy, mint más európai országokban, a húsvéthoz igazodott. Mivel a húsvét a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtöltétől függ, az azt megelőző, előkészítő negyvennapos böjt kezdő napja, a hamvazószerda is ennek megfelelően változik. Az előtte levő időszak neve a farsang / vízkereszttől hamvazószerdáig. A farsangot Európa-szerte megünnepelték. Hármat nézek a naptárban: farsangot, ünnepnapot, névnapot - tartja a közmondás, vagyis a farsang is nevezetes időszakok közé tartozik a falu életében. Téltemetés, tavaszvárás. Legfeltűnőbb mozzanata a jelmezes-álarcos alakoskodás. Bár táncos vigasságokat, maskarázásokat a farsang egész ideje alatt tartottak, mégis az ún. "farsang farka" volt igazán vidám, amely szombat estétől húshagyókedd éjfélig tartott. Húshagyókedd előtti vasárnap bált rendeztek a kocsmában. A legények hívták a zenészeket, előkészítették a termet a táncra. Székeket, padokat tettek a fal mellé, ahová leülhettek a mamák, mert régen a leány az anyja nélkül nem mehetett bálba. A tánc végén minden legénynek vissza kellett kísérni partnerét a mamájához. A bálra nem öltöztek maskarába, hanem minden leány a legszebbik ruháját vette magára. Ez a népviselet ma már teljesen eltűnt és a városi viselethez idomult. Kb. 5-6 vétizeddel ezelőtt a leányok lesimítva, hátul összekötve, befonva hordták a hajukat. Vasárnap és ünnepnapokon pántlikával ékesített pártát viseltek. Lábuk hétköznap meztelen volt, de vasárnap fekete, piros vagy sárga gombos harisnyát és ugyanilyen színű csizmát

vagy cipőt viseltek. A lányok öltözete igen hasonlított a menyecskék öltözetéhez. A pendelyt itt "kis péntöl"-nek nevezték. Erre 5-6 alsószoknyát is felvettek. Az alsószoknyát "biklának" hívták. E fölé került az aprón és sűrű lerakott kasmérszoknya. A felsőszoknyára jön még vasárnap a selyem "elékötő", a nyakra a "mizli" /három ujjnyi himzett gyolcs. Erre pedig a gyöngysor. Az ing nyakaköre elég kivágott és összehúzott, elől megkötve. Az ujja végén csipke volt. Ünnepnapokon viselték a kasmér vállkendőt, amely különböző alapszínű volt. Szélére rojtot varrtak, amely mellett ki is hímezték. Ezt a vállukon keresztül, elölről-hátra keresztben átvették és hátul a derekuk körül megkötötték.

A férfiak viselete hétköznapra erősebb lenvászonból, ünnepnapra masinavászonból készült. Ezt az asszonyaik saját maguk fonták, szőtték. A férfiak ún. "bőgatyát" hordtak, ami 8-10 alul rojtos szeles volt. A derekában, a kötő amivel magukon megkötötték, gondosan ráncba szedve. Ezt nevezték "rödös" vagy "stedett" gatyának. A gatyába belekötötték az inget, amely szintén masinavászonból készült. A férfiingeket fehérvarrással díszítették: az ingek elején és kézelőjén. Lábukon sima vagy rángos szárú csizmát viseltek. Fejükre kalapot tettek. Ismeretes férfi ruhadarabok még a lajbli vagy melles, a leves, a ködmen vagy kisbunda, bekecs, suba és a szűr.

Sajnos ezekből a ruhadarabokból ma már alig őriznek párat a faluban.

Ennyi kitérő után térjünk vissza a farsanghoz. A maszkázás a farsang egészére jellemző volt. Általában betyárnak, cigánynak, menyasszonynak, vőlegénynek, halálnak, öregembernek, öregasszonynak, pólyásbabának öltöztek fel. A lányok főleg férfiruhákban, a legények női ruhákban jártak házról házra és a következőket mondták:

"Jó estét kívánunk! Be szabad-e jönni egy kis mulatozásra?"

A gazda természetesen mindannyiukat beeresztette és megkínálta borral és tésztával.

Az igazi maszkázás húshagyókeddre esett. Fiatalok, öregek, férfiak, asszonyok felöltöztek különböző jelmezekbe, kezükben ágas fát vittek és minden házhoz bezörgettek. Ezen a napon minden háznál zsírban sült fánkot - vagy ahogy nálunk mondják - perecet sütöttek a következőképpen:

- Az élesztőt megáztatták langyos cukros tejben. Amíg az feljött a tetejére "vájlingba" /tálba/ lisztet, kevés sót, 1 egész tojást tettek, majd erre ráöntötték a megkelt élesztőt, lágy és sima tésztát dagasztottak. A tetejét liszttel megszórták, szakajtóruhával letakarták. Kb. 1 órán át meleg helyen kelesztették. Ha megkelt, gyúródeszkára tették, pogácsaszaggatóval kiszaggatták és ismét kelesztették,fél órán át. Ezután kicsit megnyújtva a közepét - forró zsírban kisütötték. Akkor lett igazán szép, ha szalagja volt.

A jelmezeseknek vagy maszkáknak az volt a céljuk, hogy ne ismerjék meg őket. Ezért bárhová mentek, a konyha küszöbön megálltak, hogyha szükséges könnyen kifuthassanak az udvarra. Soha-

nem beszéltek, pedig a gazda mindent megtett, hogy szóra bírja őket - meg-megcsiklandozta,ruhájukat fel-felhúzta. Ágas fájukra fánkot tűzött. A női ruhában öltözötteket meg szokták tapogatni, bögyözni. Persze ők sem hagyták magukat,a bottal rájuk csaptak a kíváncsiskodókra. Ez a szokás ma is elevenen él Vésén, persze néhány változással. Érdekes, hogy a szomszédos falvakban sem Böhönyén, sem Nemesdéden és Inkén sem járnak maszkázni húshagyókedden. Ma is a hagyományos jelmezekbe öltöznek, elsősorban az iskolások és a fiatalabb korosztály. A felnőttek közül már kevesebben.

Kezükben ma nem ágasfát, hanem jó nagy fakanalat visznek és a cél sem a régi. Sajnos ma már igen kevesen maszkáznak a móka kedvéért, mert sok mindenben,ebben is az anyagiak, a pénzkeresés motívál.

Mivel az egyház az adventben és a nagyböjtben tiltotta a házasodást, a farsang lett a lakodalmak egyik kedvelt időszaka. Illett is ekkor megházasodni a korban levőknek, mivel gyakran kurta volt a farsang, még igyekeznie is kellett.

Régen így történt Vésén a házasságkötés:

A vőlegény két kérő emberét vagy asszonyát elküldte a lányos házhoz kérőbe. A leány a szüleivel vagy két kiadóval elment a legény házához "háztűznézőbe". Ha a leánynak megtetszett a legény házanépe és házatája, akkor a kiadók és kérők alkudozni kezdtek a "móringra"/ női hozomány/, és az ún. "csókpénzre" /a hozomány 10 %-a/. Míg nem egyeztek meg, a menyasszony kiadói nem kaptak sem inni, sem enni. Megegyezés után pompás

lakoma vár rájuk. Ezután a menyasszony jegykendőt adott a vőlegénynek. Azt is megbeszélték, hogy a vőlegény nőrokonai mikor mennek a menyasszonyos házhoz a menyasszony által szőtt vászonból a vőlegény fehérneműjét kiszabni. Egy lánynál kiszabtak ilyenkor 16 pár férfi alsóruhát. Ezt is lakoma követte. A menyasszony részére ígért összegen kívül adtak még egy díszes kontyot vagy az esküvői cipőt. A menyasszonynak felajánlott összegből a szülők beszerezték a ruhát és a bútorokat is.
Az esküvő és a lakodalom már sokkal nagyobb ünnepélyességgel folyt. Hetekkel előbb megkezdődtek az előkészületek a menyasszony házánál. Az esküvőhöz több babonás szokás is tartozik: pl:

A menyasszony cipőjébe egy kétfillérest és két gerezd fokhagymát tesznek, hogy a gonosz emberek ne ártsanak az ifjú párnak.

Az esküvőre a menyasszonyt a kérőasszony, egy vőfély, egy nyoszolyólány /koszorúslány/ kísérték. A vőlegényért elment a két násznagy, egy vőfély és egy nyoszolyólány. A násznagyok előre megbeszélték a helyet, ahol találkoznak, ezután mentek a templomba. Az esküvő után, amikor kiléptek a templomból, a menyasszonynak igyekeznie kellett, hogy ő szólaljon meg elsőnek, előbb, mint a vőlegény, mert így övé lett a szó a házban. A templomon kívül volt a "menyasszonycsók", amikor a menyasszony megcsókolja leánybarátnőit, ismerőseit. Utána szépen hazament azokkal, akikkel jött. Ugyanígy a vőlegény is. 3 órára mindkét háznál összegyűltek a vendégek. Öt-hat óra között a vőlegény

a vendégeivel elment a menyasszonyért. Elől ment a vőlegény a koszorúslányával és az első vőféllyel. Őket követték a násznagyok és a többi vendég, egy férfi, egy nő párosával. A férfiak egy-egy üveg bort, az asszonyok pedig kendőben kalácsot vittek, hogy a nézőközönséget "tátogatókat" megkínálhassák. Az úton kurjongattak és a következőket kiabálták.

"Aki minket legyaláz, pokolban legyen kanász!"

"Sárga csikó, arany nyereg,
a vőfélyünk derék gyerek."

"Aki kiáll az utcára,
rozmaringszál a markába."

"Az én csizmám sárba való,
az én lábam táncra való."

Ez idő alatt a menyasszonyék udvarában az öregebb vendégek közül két-három ember kiállt az ajtóba és úgy várták a vendégeket. Ezek az öregek kérdőre vonják a násznagy urakat. Többféle kérdést tesznek fel nekik: pl.:

- Mi volt Ádám apánk vezetékneve?
- Milyen mély a tenger?

Ha megfeleltek a kérdésre, minden rendben volt, ha nem, akkor kinevették őket. Utoljára azt kérdezték:

Hát mi járatban vannak?

- Egy csillagot keresünk. Itt esett le. Itt kell annak lenni.

A házbeliek tagadták, amazok állították. Először elővezettek egy 6-7 éves leányt és kérdezték:

Ez a csillag?

- Nem!

Másodszorra elővezettek egy menyasszonyi ruhába öltöztetett öregasszonyt.

Ez az a csillag?

- Nem! - válaszolták a vőlegény rokonai.

Harmadszorra jött a menyasszony, őt átadták a vőlegénynek. Ezután bementek a szobába a következő sorrendben: elől ment az egyik násznagy, utána a másik, azután a vőlegény a menyasszonynyal, majd a kérő asszony a két nyoszolyólány, és a többi fiatal menyecske a párjával. Ezután kezdődött meg a vacsora. A vőfély minden ételhez köszöntőt mondott, pl.:

"Itt hozom a levest, forró mint a tűz,
aki utánam jön egy sem szűz."
Jó étvágyat kívánok!

A vacsora a következő fogásokból állt általában: marhahúsleves és tyúkhúsleves, marhahús tormával, ludaskása /rizs csirkeaprólékkal/ különféle rétesek /túrós, káposztás, almás, tökös-mákos/ diós és mákos kalács és aprósütemények. Végül a torták, köztük az elmaradhatatlan, kakassal díszített pörkölt diótorta. A vacsora után a vőfély elbúcsúztatta a menyasszonyt a vőfélykönyvből vett búcsúztatóval. Minden háznál olyan köszöntőt kellett mondani, amely kizárólag arra a családra, arra a menyasszonyra vonatkozott. A szöveg szomorú, ríkató volt, általában a menyasszony és az anyja el is sírta magát. Ezután indult meg a menet a vőlegény házához. Az úton a következőket kiabálták:

- Menyasszonynak gyöngy a nyakán
nem lesz többet koszorúslány.

- Ez az utca kanyarékos,
  menyasszonyunk takarékos.

- Ez az alma karikós,
  menyasszonyunk mosolygós.

- Ez a rétes kerekes,
  menyasszonyunk de kedves.

Minden mondóka után kurjantottak.

Mielőtt megérkeztek volna a vőlegényes házhoz, a menyasszonyt figyelmeztették, hogy lábával ne érintse meg a küszöböt, mert a vőlegény szülei korán elhalnak. Vacsora közben a násznagy felszólítására kezdődött a "tus" /dusolás/. Minden vendég elhúzatta a kedves nótáját, ezután a cigány részére adott valamit a tányérba. Mikor éjfélre járt az idő, a menyasszony és a vőlegény az asztalon keresztül távoztak. Ekkor a fiatalok közül valaki bekiáltott:

"Felkérjük a násznagyokat,
hordják ki az asztalokat!"

Táncra alkalmassá tették a szobát.

Ez alatt a másik szobában a menyasszony levetette a menyasszonyi ruháját és felöltötte menyecskeruháját, piros szorítóval /kendővel/ hátrakötötték a fejét. Rövid idő múlva, mint új menyecskét, bevezette a vőlegény. Megkezdődött a menyecsketánc. Először a vőlegény táncolt az új asszonnyal, kinek feje fölé az egyik vőfély egy üres tányérat tartott és azt kiabálta:

Eladó a menyasszony!

Ekkor már a másik vőfély kezében tartotta a pénzt, beledobta a tányérba, a menyasszonyt a vőlegénytől átvette, fordult vele párat, amíg más valaki a tényérba dobobb pénzzel meg nem váltotta. A tánc addig tartott, amíg a vőlegény vissza nem vette menyasszonyát, amíg le nem takarta a tányért egy kalappal. Felkapta az újasszonyt és kiszaladt vele. Az így összegyűlt pénz a fiataloké lett.

Ezután folytatódott a tánc,a mulatság reggelig. A menyecsketánc után feketekávéval, hússal, rétessel, kaláccsal kínálták a vendégeket. Hajnalban többen hazamentek a lakodalmas háztól. Ezekért a szököttekért, amikor kivirradt, láncos társaság ment. Rudazóláncokat, söprüket, rossz tepsiket, fedőket vittek magukkal, ezeket csörgették, nagy lármával összeverték. Ha sikerült előkeríteni a szökötteket, kezeiket összekötözve visszavezették a lakodalmas házhoz. Útközben nótáztak és lármáztak, a söprűkkel pedig maguk előtt söpörték az utcát. Az egész falu nevetve figyelte a megláncoltak visszaszállítását. Az elszökötteknek vissza kellett váltaniuk a szabadságukat, a váltságdíj pénz, vagy szivar volt.

Előfordult az is, hogy a legények a gazdaaszonyok által készített, még sületlen rétest ellopták. Elvitték egy házhoz, ott megsütötték,a ház népével együtt el is fogyasztották. Ezután az üres tepsikre drótot kötöttek, így húzták végig a falun a lakodalmas házig, jelezve a gazdaaszonyok figyelmetlenségét.

Lakodalom után egy hétre ún. kisvendégség volt a vőlegény házánál, ahová már csak a legközelebbi rokonokat hívták meg.

3. Hamvazószerdától húsvétig:

Húshagyóval lezárult a farsang időszaka, megkezdődött a nagyböjt. Tilos volt muzsikálni, táncmulatságot rendezni. Vésén a zsíros edényeket eltették, azokban nem főztek húsvétig. Voltak külön olajos edények, amelyeket a böjt ideje alatt használtak. Húst és zsíros ételeket nem ettek. Ez időben a lányok és menyecskék is egyszerűbb, sötétebb ruhában jártak.

Hamvazószerda katolikus ünnep; az előző évi virágvasárnapon megszentelt cica-macát /barkát/ elégették, annak a hamuját a pap megszentelte, a hívek fejét meghintette, hogy gondoljanak arra, hogy porból lettünk és porrá leszünk.

Március 18. 19. 21. Sándor, József, Benedek.

A tavaszi napéjegyenlőség idejére eső három jeles névnap -

Sándor, József, Benedek,

zsákban hozzák a meleget.

A véseiek úgy tartják, ha József napkor süt a Nap, meg lehet kezdeni a veteményezést. Ekkor kell káposztát vetni.

Virágvasárnap a húsvét előtti vasárnap. E napon ünnepli az egyház Jézusnak szamáron való diadalmas bevonulását Jeruzsálembe. Ennek emlékére a fiúk kimentek a közeli erdőbe barkát /cica-macát/ szedni és azt bevitték a templomba, ahol a pap megáldotta /barkaszentelés/. A megszentelt barkából mindenki vihetett haza, de a szobába nem szabadott bevinni, mert úgy

tartották, hogy sok bogár /légy/ lesz a házban.
A konyhában tárolták, hittek benne, hogy a betegségektől, a tűzvésztől megvédi őket. A következő év hamvazószerdáig megtartották. Ez a nap is csak katolikus ünnep.
kották.

A Nagyhét:

A húsvétot megelőző hét. Első napjai a tisztálkodás jegyében folytak. Az asszonyok nagy szorgalommal takarítottak, meszeltek, mostak, hogy húsvétra rend, tisztaság legyen a házban, az udvaron és az utcán is. Ez egyben a tavaszi nagytakarítást is jelenti, mert később a dologidő beálltával már kevesebbet tudtak törődni a házi munkákkal. Amikor a házimunkákkal elvégeztek, kimentek a temetőbe és a hozzátartozóik sírját is rendbehozták.
A Nagyhét a lelki tisztálkodásnak az ideje és alkalma. A katolikus családok tagjai gyóntak, és áldoztak. Erről legfőképpen az apa gondoskodott: szigorúan megkövetelte, hogy a család tagjai meggyónjanak, hogy méltók legyenek a húsvéti szentelt eledelek elfogyasztására.

Nagypéntek:

A húsvétot megelőző péntek. A kereszténység ezen a napon emlékezik Krisztus halálára. Nagypénteket ma is hallgatással, különös meghatottsággal ünnepli a nép idősebbje. Úgy járnak-kelnek, mintha halott lenne a házban. Az öregek ma is letakarják a tükröt fekete ruhával, a faliórát megállítják, hagyják elaludni a tüzet.

Dologtiltó nap volt; tilos volt mosni. Az evangélikusok a szemetet nem vitték be az utcáról, hanem ott égették el, hogy kígyó, béka, elkerülje a házat. Azt tartották, aki nagypénteken káromkodik, annak házába oda vág a villám.
Az ételeik is nagyon egyszerűek voltak: az evangélikusok tejfölös bablevest és mákos "mácsikot" /tésztát/ ettek, a katolikusok halat vagy tejfölös babot paprikás pogácsával. Ezt régebben szigorúan betartották, mert aki nagypénteken zsírosat eszik, az a pokolba jut - hallottam az öregektől.
Misére teljes feketében mentek.

Húsvéti

Nagyszombat:

Nagyszombaton reggel az asszonyok ki-bejártak, addig nem gyújtották meg a tüzet, amíg a másik háznál nem látták füstölni a kéményt. Az volt a hiedelem, hogy ahol először gyújtanak tüzet, oda megy a féreg. Reggel 6-kor megszólaltak a harangok, /visszatértek Rómából/. Feltámadási körmenet Vésén nem volt, csak nagyobb plébániákon. Nemesdéden délelőtt tartották, oda mentek a vései katolikusok is.
Húsvét előkészületeihez hozzátartozott a füstöltsonka megkövesztése és a tojásfestés. Minden házban festettek tojást, elsősorban vöröshagyma héjjal - ettől barnás-piros lett.
A tojáshímzés mestere Németh Rozi néni, vagy ahogyan a faluban ismerik, a "Borzók Rozi" a tojáshimző. Hivatalos címe: A népművészet mestere. Amúgy pedig cím nélkül az életszeretet mestere. Béke kell és szeretet - vallja. A 84. évében járó asszony

olyan életerőt sugároz magából, hogy meséiből az ember feltöltődik és vágyik az újabb találkozásra. A tojásfestést vagy ahogy ő mondja, a tojáshímzést kislánykorában tanulta a hajdani Kincses Jánosnétól. Négy éve nem hímez már, mert látása nagyon megromlott.

Több mint 6o évig festett a következő módon:

"A tojásokat ki köll válogatnyi. Csak a tejjesen sima héjjú tojásokra jó himeznyi. Akkor megmosom üket, azér, hogy a pórusokba ami beletapadott zsír mind gyűjjön ki. Azután lerakom, mindig tiszta ruhára. Száraz ruháva áttürülöm. Mikor eztet megcsinyátam, leraktam, egy vesszőkosárra van. Nekiállok himeznyi. A zegész virágot megrajzolom. Na nem avva a zecsette ami a bótba van, hanem a gicával mög forró viassza. Azután következett a ződ jó a filctoll is, de jobban szerettem a ződ tintát. Ciroksöprübü húsztam egy szálat, annak a végit összeraktam azt belemártottam a ződbe, utána befestettem a leveleket. Akkor megen letettem egy tiszta fehér ruhára szárannyi, de mög ne mozdujjon. Ha mögszáratt, akko le kő viaszonyi - az egész ződet. Addigra má a piros festégnek készen kő lennyi, fő kő főznyi a festéket egy igen parányi sót kő bele tennyi, hogy jobban tapaggyon. De utána ki kő hanni hűni. Ebbe beleteszem a tojásokat. Abba benn van fé nap, akkor kiszedem a pirosfestégbű, megin kirakom szárannyi. Utánna forró viassza ráecsetelek, de csak azt, amit ződre akarok. Akkor megin lerakom mögszárannyi. A piros festégbe kis ecetet teszek, jól főzözöm, de jó ki kő neki hűni, mert akkor leóvad a viasz,

ha jó megfokta lerakom szárnnyi. Ha ez is kész a pirosra is rápepecselek, amit pirosra akarok viassza.Akko megin mögszáríttom. Na akko a kovácstu egy-egy korsó borér hosztam mindig vasport, ami lehullik az üllőrű, az a tüzes por - miné porosabb anná jobb. Akko asztá aszt a vasport káposztalé, paprikaléva összekeverem, fő teszem főnyi, mikor az főforrt, na akko ehhő kő még két darab szénsalak. Csipővassa eszt meg kő kevernyi, mikor kihűt a vassalakot kivegyük, akko ezeket a tojásokat amik át vannak dógozva, ezeket abba a lébe beletegyük. De mög kő ám kóstonyi. Mer savanyó nem löhet, mer ha igen savanyó röktön lerággya a pirosat. Na amikor abbú kiszettem a sáfronhajma héjját fő kő főznyi ez szép sárga lesz. Ebbe töszöm a tojásokat - ekko főzöm mög először, addig nyers. Míg főn a tojás, a viasz leóvad róla és minden sárga lesz amit még nem ért festék. Akko azután má csak le kő türűgetni kenderkócca.

Az NSZK-tól Kanadáig eljutottak már Rozi néni hímes tojásai. 70 darabot őriz belőlük a Rippl-Rónai Múzeum is Kaposvárott. Jó lenne, ha lenne követője. Rozi nénin nem múlik, szívesen beavatná tudományába az érdeklődőt.

4. Húsvét

A tavaszi megújulás ünnepe. E napon ünneplik Krisztus feltámadását. Ekkor ér véget a 40 napos böjt, a hústól való tartózkodás. Húsvét napja a tavaszi napéjegyenlőség /márc. 21./ után következő holdtölte utáni vasárnap, így március 22-e és április 25-e közé esik.

A húsvéti szertartásokhoz tartozott az étel megszentelése. A véseiek Nemesdédre vitték a sonkát, tojást, tormát, foszlós kalácsot szentelésre. Kis kosárba tettek mindegyikből pár darabot - a templomban félig kibontották a kosarakat, mögé álltak és miután a pap megszentelte az ételt, igyekeztek haza. Odhaza a család minden tagja asztalhoz ült, és megkezdődött a húsvét, a szentelt elfogyasztása - mindenből kellett egy falatot enni.

Délután megkezdődött a komajárás. A komák előzetes megbeszélésük után egymást meglátogatták. Akit karácsonykor látogattak meg, az húsvétkor viszonozta. A keresztgyerekeknek kétszer hímes tojást és almát vittek ajándékba. Ezt a szokást a keresztgyerek házasságkötéséig megtartották. A fiatalok már húsvét napján kimentek a Küső rétre /ma Kossuth utca/ játszani.

5. Húsvéthétfő:

E nap reggelén indultak a legények locsolkodni, de nem ám kölnivel, hanem hideg friss hútvízzel. Ha a lány ellenkezett, meg-

fogták, odavezették a kúthoz és nyakába zúdítottak egy vödör vizet. Úgy mesélik az idősebbek,hogy többször is át kellett öltözniük, hogy a csuromvizes ruhától megszabaduljanak. A legények még a padlásra is felmentek, hogy megtalálják a lányokat. Mégis szomorú lett volna az a lány, akit senki sem öntöz meg - mert a sok locsoló a lány népszerűségének jele volt. Később ezt a meglehetősen durva locsolást felváltotta a "szagosvízzel" való öntözés. Locsolás előtt a fiúk a következő mondókával állítottak be a lányos házhoz:

Zöld erdőben jártam,
Kék ibolyát láttam,
El akart hervadni,
Szabad-e locsolni?

Ajtó mögött állok,
piros tojást várok!
Szabad-e locsolni?

Egy kiskertben jártam,
Rózsafát találtam,
El akart hervadni.
Meg szabad-e locsolni?

Embert öntök, asszonyt öntök
Kedves családjával,
Piros tojást várok érte,
Ha sok van, párjával.

A lányok megköszönték a locsolást és piros tojást vagy hímes tojást adtak cserébe. Benn a házban pálinkával, süteménnyel kínálták a legényeket. De azok nem időzhettek egy-egy háznál,

mert tovább kellett menniük, hogy minden leányt megöntözhessenek.

Délután folytatódott a játék a Küső réten és a Lenci réten. Ezeket a játékokat sötétedésig játszották. Kedvelt játék volt az apacsos vagy kumós. Egy gyerek volt a "kumó". Bekumta a szemét, és ezt a mondókát mondta:

"Egyet ütött az óra, most se gyün a bakter,
kettőt ütött... így mondta 12-ig.

Ezalatt a többiek elbújtak és a "kumó" elindult megkeresni őket. Akit először megtalált és le is apacsolt /Ipi-apacs, te vagy a kumó!/ az lett a következő kumó.

Játszottak cipóst: körbe álltak a gyerekek, kettő a körön kívül ment. A körön kívül járó gyerekek egyet megütöttek a körben állók közül és akkor ő helyet cserélt az egyik kívül járóval. Közben ezt mondták:

"Járom az új várnak az alját,
járom másod magammal,
szőke legény lábamat sem fogja,
baka lábát nem tartja,
Ó Örzsébet asszonykám,
fogj velem kezet Juliskám!"

Játszottak még kocsiskodást: Két gyerek keresztfogással fogta a kezést és közben a következő mondókát mondták:

"Kocsis-kocsis komámasszony,
mért vagy olyan sovány asszony,
szél fújja pántlikámat
kapd el Jóska a szoknyámat!

Feje alatt egy kalács,
de azt mondta, hogy nem ád,
inkább pofon vág.

Kedvelt időtöltés volt: a túrós vagy csikós.

Két körben álltak a gyerekek, de nem fogták egymás kezét, így egymás mögé kerültek. A kör közepén állt a csikós, a körön kívül a csikó. A csikó megfutamodott és beállt az egyik pár elé - így a harmadik lett a csikó. Azután őt kergette a csikós, ha előbb megfogta, ő lett a csikós.

Régen még a felnőttek is lityáztak húsvétkor a réten. Kettesével egymás után álltak. Kiválaszottak egyet maguk közül, az lett a litya. Az odaállt a sor elé, és elkiáltotta:

"Hátulsó pár előre fuss!"

Erre a hátulsó pár futni kezdett, és ha a litya valamelyiküket megfogta, az lett a litya.

6. Húsvét utáni első vasárnap; a fehér vasárnap. A katolikusoknál ekkor kezdődtek a kereszetelések, mert a húsvét előtti vasárnapokon nem kereszteltek.

Ehhez a naphoz fűződik a komatálküldés szokása. A lányok ünneplőbe öltöztek és felkeresték azt a barátnőjüket, akivel komálni akartak. Szép fehér tálba kalácsot, tojást, bort tettek, azt fehér ruhával letakarták és úgy vitték a kiszemelt komaasszonyhoz. A tálat átnyújtották neki és a következő mondókát mondták:

Komatálat küldtem,
meg is aranyoztam,
koma küldi komának,
fogadja el komának."

Ha az elfogadta, vett a tálból kalácsot és tojást és tett a sajátjából helyette. Így komaasszonyok lettek, akkor is, ha nem keresztelték egymás gyermekeit. Egymás lakodalmán is fontos szerepük volt, aki előbb férjhez ment, annak a lakodalmán a koma volt az első koszorúslány.

Az óvodában pótolni kívánjuk a komatálat készítő, ajándékozó és komatálat készítő egymásnak. Dal: Komatálat hordani ... Tíz 99.
Ld: Koma, koma, komálunk ... Tíz 45

7. Húsvét utáni 4. vasárnap a búzaszentelés.

Ez is katolikus ünnep. Régebben a hívek a plébánossal együtt kimentek a határba, hogy megszenteljék a búzaföldet és közben a következő versikét mondták:

"Aki gondolsz a madárra,
köntöst adsz a kis virágra.
Kegyes szemed legyen rajtunk,
tebenned van bizodalmunk.
Téli fagyban, hóban, jégben,
te vagy minden reménységünk,
jön a tavasz újra éled,
abban minden újra éled."

Ma már ez a szokás is leegyszerűsödött, nem mennek ki a határba, hanem a búzapalántából szednek, azt a templomba viszik, ott a pap megszenteli. Ebből a szentelt búzából a hívek kapnak egy-egy szálat és az imakönyvükben tartják.

Tibor unokája 7. évf. 14

8. <u>György napja:</u> április 24.

Régen igen jelentős ünnep volt. A vései katolikusok úgy tartották, hogy Szent György napján elszabadulnak a boszorkányok, ezért tüskés ágakat tűztek a kerítésre, még a kulcslyukat is bedugták, hogy távol tartsák a boszorkányokat. Több helyen ekkor hajtották ki először az állatokat a legelőre. Nem tudni miért, Vésén ez később, május 1-én történt.
György napján történt a cselédek költözködése. Úgy mesélték, hogy esős nap szokott lenni, így azok megáztak.

9. <u>Májusfaállítás:</u>

A májusfát a legények állították és állítják ma is a leányoknak, elsősorban annak a lánynak, akinek udvarolnak. Április utolsó napján éjszaka csapatokba verődve kimentek az erdőbe nyírfáért. Ez egy gallyaitól megtisztított, hegyén lombosan maradó fa. A legények ezt kivágták és felállították a lány udvarába. Pántlikával díszítették fel, sokszor még egy-egy üveg bor is került rá. A kapufélfához, vagy a kútágashoz kötözték. Ha a leány elfogadta a májusfát, gyertyát gyújtott az ablakban és másnap a legény elmehetett hozzájuk.
Május utolsó vasárnapján vagy pünkösdkor táncolták ki. A leány és szülei gondoskodtak süteményről, a legény italról és zenéről. A mulatság végén kidöntötték a májusfát.

Május 4. Flórián napja: a ház tűzvész elleni védőszentje. Vésén nem találtam házat, amelynek homlokzatán ott lenne Flórián szobra. Nemesdéden viszont igen - Hegedűs Imre Fő u. 83 szám alatti lakos házán. Sem Vésén, sem Nemesdéden nem tudtak róla semmiféle szokást.

Május 12. 13. 14. - Pongrác, Szervác, Bonifác.

Együttes néven: Fagyosszentek. Ezeken a napokon még nem jó kiültetni a paprikapalántát, mert még hideg szokott lenni.

10. Pünkösd:

A keresztény egyház egyik fő ünnepe, amely a húsvétot követő 50. napon kezdődik. Változó ünnep, május 10. és június 13-a közé esik. A legjellegzetesebb pünkösdi népszokások a pünkösdi királyválasztás, a kislányok és kisfiúk falujáró köszöntése: a pünkösdölés. Vésén ezek a szokások nem élnek, az idősek nem tudtak mesélni egyikről sem. Dologtiltó nap volt, nem lehetett kerti munkát végezni.

Pünkösd reggelén a lányok harmattal mosakodtak, hogy ne legyenek szeplősek és kelésesek. - mesélték.

Május 25. Orbán: a szőlőhegyek védőszentje. Sem a Rigó-hegyen, sem a Kis-hegyen nincsen szobor felállítva tiszteletére. Az utolsó fagyos szent, ezután már jó idő szokott lenni.

Június 8. Medárd: ekkor kezdődött a vízözön.
Úgy mondják, ha Medárd napján esik az eső, akkor 40 napig esik.

Június 10. Margit

Népiesen "hugyos vagy pisás" Margit. Ez is időjósló nap. Ha ezen a napon esik, azt mondják, a Margitok "elpisálták" magukat.

jún. 11. Barnabás napja.
jún. 15 Vida napja

11. Június 24. Szent Iván napja

Az északi félgömbön ezen a napon leghosszabb a nappal. Elsősorban az északi népeknél szokás a Szent Iván napi tűzugrás. Néhány éve azonban hazánkban is feleleventették ezt. Június hónapot az öregek Szent Iván havának is nevezték. Hazánk egyes területein szokás volt a fáklyagyújtás, a tüzes karikák eregetése, tűzcsóválás. Ezekről az eseményekről a véseiek nem tudtak beszámolni.

jún. 29 Péter Pál
aug 20 Szent István az új kenyér ünnepe

IV. Beépíthető-e az óvoda illetve az iskola életébe a hagyományőrző tevékenység?

Manapság egyre nagyobb az igény arra, hogy a néphagyományokat megismertessük a gyerekekkel. Minél hamarabb, minél kisebbekkel kezdjük, annál jobb, hiszen a hagyományos paraszti közösségben a születéstől már ezek kísérték mindenki életét, egészen haláláig. Sokan ezt helytelennek, fölöslegesnek érzik. Ezt én nem így gondolom. A mai gyerekeknek is van mit tanulni, és hasznosítani a folklórból, hiszen a népmesék, jeles napi szokások, az emberi élet szokásai, a népi játékok pszichológiai és társadalmi nevelő hatása ma éppen úgy érvényes, mint száz évvel ezelőtt. Ha megfelelően használjuk fel őket, képesek arra, hogy gyermekeink egészséges személyiségfejlődését segítsék. Gondoljunk csak a népi mondókák, a népmesék hatására. Ezek bárhol, bármikor gyakorolhatók a foglalkozásokon kívül is.

Tizennégy éve dolgozom óvónőként. Óvodánk életében két nagy esemény van, amikor színpadra megyünk, ez az ovi-farsang, és az anyák napja. Ezekre az ünnepekre nagy izgalommal készülünk. Ebben az évben farsangkor lakodalmast adtunk elő. A gyerekeket beöltöztettük koszorúslánynak, vőfélynek - természetesen választottak maguk közül menyasszonyt és vőlegényt is. Voltak zenészeink, és gazdaasszonyok is. Életkori sajátosságaikat figyelembe véve lefordítottuk a régi lakodalmi szokásokat és így állt össze a műsor. Csupa dal és mozgás volt az egész. A próbák alatt nem fáradtak el. Az előadás pedig olyan jól sikerült,

hogy a nézők beletapsoltak. A gyerekek arca sugárzott az örömtől. Azóta is többször előadták szabadidőben a maguk szórakoztatására.

Séták alkalmával elhaladtunk a kultúrház előtt. Az egyik kislány megszólalt. Óvónéni menjünk be és adjuk elő a lakodalmast!

- De hát nincsenek nézők, akik megnéznének bennünket ! - válaszoltam.
- Nem baj, úgy is jó lesz! - felelte ő.

Ez a kérés megadja a választ a feltett kérdésre. Úgy gondolom, hogy a népi szokásokat nemcsak lehet, de be is kell vinni az óvodába és az iskola életébe, hiszen a népszokások tudatos ápolása fokozza múltunk értékeihez való kötődést és a hovatartozás érzését is erősíti.* Ha mindezt már az óvodás gyerekeinknek sikerül átadni, akkor talán jelentős lépést tehetünk népi hagyományaink megőrzésére, a haza szeretetére nevelésében.

* A társadalom változásával fejlődésével bizonyos hagyomány elavulnak, elfelejtődnek. Ezért nem-e dolog ezek megismertetése és továbbadása - de a megfelelő életkorban. Ehhez a népszokások eredetének tanulmányozása elengedhetetlen, mert sokan nem ismerik azok céljegét, kialakulásának körülményeit, jelképeit, magyarázatát, és így gyakran félreértik. Vannak olyan szokások iskolás korúaknak való hagyományok, ilyen a pünkösdölés, amit kifejezetten nagyon játékos, a vetélkedésre, de ezeket is át lehet adni közösségépítésre, a közösségek életkorához igazítva. Akkor fog továbbélni, ha az a közösségi életformának folyamatosan része és elválaszthatatlan. Az óvodában is úgy kell felépíteni a hagyományápolás tevékenységét, ahogy az az életből adódóan ölelkedjék, kiegészítsék, alkalmazkodjék a gyermekek, majd fokozatosan jutunk el a közösségi, csoportos dramatizálásig. Ezek a népi hagyományok egyrészt régi hiedelmek, másrészt a magyar nép gyönyörű szokásai, amik az idősek révén gyermekeink számára valók, az óvodában való szerepelésük, közös éneklésük, hogy tiszteljék és kedvet kapjanak azok megismeréséhez.

V. Összegzés:

A gyűjtést 1993 őszén kezdtem és folytatni szeretném. Érdemes lenne felkutatni az őszi, a téli és a nyári napfordulóhoz tartozó jeles napok szokásait is. Érdekelnek az emberi élet szokásai is; így a keresztelő, a házasságkötés és a halál körüli szokások. A faluban működik egy egyesület - a Faluszépítők. Fontos feladatuknak tekintik a falu régiségeinek összegyűjtését. Ebbe bevonják az általános iskolásokat is. A Rákóczi utca 14. szám alatt bérelnek egy lakrészt, amelyet helyreállítottak. Felújították a füstös konyhát - a falu lakosságának adományából kívánják berendezni. Remélem nyárra már látogatókat is fogadhat.

Bízom benne, ez a dolgozat is elfér majd a faluház szekrényének polcán.

VI. Hivatkozások:

1. Kós Károly: A régi Kalotaszeg, 1911

2. Anatole France:

3. Zöld pajzs alatt: Bertók László versei; írások Bertók Lászlóról. Kaposvár 1985. Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár

Felhasznált irodalom

A Magyar Néprajzi Lexikon I-V.
Akadémia Bp. 1977-1983

Balassa István - Ortutay Gyula: Magyar néprajz
Corvina Kiadó, Bp. 1979.

Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd
Az Apostoli Szentszék Kiadója Bp. 1974.

Bogdán István: Régi magyar mulatságok
Magvető Kiadó Bp. 1978.

Dr.Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai Somogy vármegye Bp. 1914.

Dömötör Tekla: Régi és mai magyar népszokások
Tankönyvkiadó Bp. 1986.

Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága
Corvina Kiadó Bp. 1981.

Dömötör Tekla: Magyar népszokások
Corvina Kiadó Bp. 1985.

Guzsalyas - Népművészeti és kézműves folyóirat
1991. január - február
1991. március - április
1991. május - június
1992. március - április
1994. január - február
1994. március-április számai

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára
Bp. 1978.

Kósa László - Szemerkényi Ágnes: Apáról fiúra
Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1975.

Óvodai Nevelés 1991/9. 10.

1992/ 1. 3. számai

Steinert Ágota: Karácsony

Helikon kiadó Békéscsaba 1991.